Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Leonardi aretini poete. de studijs et l[itte]ris ad illustrem d[omi]nam baptistam de malatestis

https://hdl.handle.net/20.500.14918/461836

Leonardi aretini poete. de ſtudijs et lr̃is ad illuſtrẽ dñam baptiſtam de malateſtis: Incipit

Impulſus crebro rumore admirabilium virtutũ tuaꝝ ſcribere ad te cõſtitui. vt ingẽio illi de quo tã ampla magnificaq; audiſſe. vel ꝯ̃tularer iam perfectõꝫ conſecuto. vel certe ad eam ꝯſequendam per meas literas cohortarer: Neq; eĩ deſũt m̃ clariſſimarũ mulieꝝ exempla q̃ et ſtudijs ⁊ lr̃is ⁊ doctrina claruerũt. per quaꝝ cõmemoracionem te ꝓuocare ad excellenciam poſſim. Vñq̃ de Cornelie ſcipionis affricani filie multa ſecula poſt eius mortẽ extabãt eplẽ elegãtiſſimo ſtilo perſcripte. et ſaphos poemata et libri ſũmo in honore apꝺ grecos ꝓpter ſingularem facũdiam et ſcribendi artem habiti ſũt: Aſpaſia q̃ꝫ per tempa ſocratis fuit doctiſſima quidẽ mlr̃ et eloquentia lr̃iſ precellens. a qua ſocratem pluimũ ſe didiciſſe nõ pudeat cõfiteri: Fuerũt et alie quas referre poſſem. ſ; tñ hec ĩa ſatis eſtimo famoſiſſiaꝝ feminaꝝ exempla retuliſſe: Ad illaꝝ igit̃ preſtãtiã q̃ſo mentem erige atq; extolle: Tantã ei intelligẽciam ac tam ſingulaꝛ̃ ingeniũ. nec tibi fruſtra datũ nec mediocribꝰ cõtentũ eẽ decet. ſ; ad ſũma ſpectaꝛ̃ atq; adniti: Et tua quidẽ laus illuſtrior erit ꝙ̃ illaꝝ fuit. ꝓpterea ꝙ ille ſeculis floruẽ hijs in quibꝫ eruditoꝝ hoim magna ſuperat copia. vt multitudo ipã

admirationem minueret: Tū aūt hijs temporibꝰ
florebis in quibus vꝫ adeo ꝓlapſa ſtudia ſūt. vt
miraculi iam loco hēatur videre vix ne dū feminā
eruditam: Eruditionem aūt intelligo non vulgarē
iſtā ⁊ perturbatam quali vtūtᷣ hij qui nunc theolo
giam ꝓfitētᷣ. ſꝫ legitimā illam et ingenuam. q̄ lrāꝝ
peritiam cū rerū ſciā cōiungit. qualꝭ in lactancio fir
miano. qualis in aurelio auguſtinō. qualꝭ in ihero
nimo fuit ſūmis ꝓfecto theologis ac pꝼcīs in lrā
tura viris: Nunc vero qui ſciāꝫ ꝓfitentᷣ pudendum
eſt q̄mpaꝝper ſciant lrāꝝ: Atqꝫ ego licet qua ianu
a volui nō ingreſſus ſū. ꝓſequar tn̄ ſermonem. nō
quo te doceam aut dirigam. puto em̄ te n̄ indigere
ſꝫ quo tibi quid ipē ſentiam innoteſcat: Nouā q̄dē
ad excellenciam illā ad quā nūc te voco cōtendenti
in p̄mis nrāꝫ puto. non exiguam neqꝫ vulgarem.
ſꝫ magnam et attritam et accuratā et recōditā lrāꝝ
peritiā. ſine quo fūdamento nichil altū neqꝫ mgnī
ficū ſibi edificare quiſq̄ pōt: Nā neqꝫ doctoꝝ hoīm
ſcripta ſatis cōſpicue intelliget q̄ non iſta fuerit pe
ritia eruditus. nec ipē ſi quid lrīs mandabit poterit
nō ridiculꝰ exiſtimari: Ad hanc aū cōparandā cum
p̄ceptcō valet tn̄ nrā multomagis diligentia atqꝫ
cura: Et de p̄ceptione quidē vix quicq̄ attinꝫ dicere
quis ei neſcit tinctū eē oportere ingeniū. et q̄ſi imici
atū p̄ceptoīs ōpa. vt nō ſolū ptes ſtructurāqꝫ eaꝝ
ſꝫ ⁊ minutiora illa ac velut elemēta orōis agnoſcat

rerꝫ hec tanq̄ ſompniātes in pueritia capimus. poſte
a vero ad maiora ꝓuecti. neſcio quo modo hec ipā
ad os reuocamus. vt tūc demū illoꝝ ſuccus ſaporqꝫ
verius exprimat᷑: Eſt aliud genus p̄ceptoꝛis robuſti
us. ne tam pueris q̄ꝫ adultis per vtile. eoꝝ ſcꝫ qui
ḡmatici appellant᷑. qui longo laboꝛe ſingula proſecu
ti. diſciplinam quandā lraꝝ effecerūt. q̄ i genere ſer
uius honoratus et preſtianus ceſarienſis hīti pn̄t:
Pꝫ oia m̄ crede ſupat ac vincit diligētia nr̄a. nec ei
nō ſolū verba et ſillabas. ſꝫ tropos et figuras. oēm
ornatū pulchritudīneqꝫ orōnis apit nob' atꝫ oñdit
Ab hac informamur. ac velut inſtituim᷑. demiqꝫ per
hāc multa diſcimus. q̄ doceri a preceptoꝛe vix pn̄t.
ſonū. elegātiā. cōcinnitatem. venuſtatē: Capd' vero
huius diligentie fuerit videre p̄mū. vt in eoꝝ tm̄ li
broꝝ q̄ ab optimis ꝓbatiſſimiſꝫ latine lingue auctori
bus ſcripti ſūt lcōne verſemur. ab imperite vero in
eleganterqꝫ ſcriptis caueamus. quaſi a calamitate
quadā et labe ingenij nr̄i. inq̄nate em̄ ineptreqꝫ ſcp
toꝝ lcōo vitia ſua lcōri affigit. ⁊ mētē ſili coīquinat
tabe. eſt em̄ veluti pabulū aī quo mens imbuit᷑ atꝫ
nutrit᷑: Quā obrem vt hij q̄ ſtomachi curam hn̄t
nō quēuis cibū illi infūdūt. ita q̄ ſinceritatē aī cōſ
uare velit n̄ q̄uis lcōꝫ illi pmittet: Erit igit᷑ prima
diligētia vt nichil niſi optimū ꝓbātiſſimūqꝫ lega
mus: Secūda vero vt hec ipā ꝓbatiſſima nobis acri
ſtudio aſſiſtamus. videat legens q̄ quodqꝫ loco poſitū

ſit. quid deſignent ſingula. et quid valeāt. ne ma
iora tm̄ ꝫ miora diſcutiat: Cūqꝫ plures ſint orōis
particule q̄ ſit vnaq̄qꝫ de ſcola cognoſcet. conſuetu
dīnem et vſum certe illaꝝ ab hijs quos leget auc
toribꝫ reportabit. ſiue illā ſacris delectabit̄ mulier
ſanctitatem in lr̄is ſeruatura Auguſtinū ſibi aſſumet
et iheronimū ⁊ ſi qui ſūt alij nō diſſimiles. vt am
broſius et cipanus cartaginenſ Maxime vero int̄
om̄s qui de criſtiana religione vnq̄ ſcripſerūt emi
net ⁊ excellit nitorē quodam et copia: Lactanti9 fir
mianus vir oīm criſtianoꝝ ꝓculdubio eloquentiſ
ſimus. cui9 facūdia ⁊ dicendi figura ingeniū illā de
quo loquor preclare inſtituere ac alere pōt. Probo
aūt hui9 maxime eos libros quos aduſus falſam
religionem cōſcripſit Item quos de ira dei et de opi
ficio hoīs. quos lege queſo ſi lr̄as amas. earūqꝫ ſua
uitate quaſi ambroſia et nectare imbuaris Si qua
preterea de gregorio nazanzeno vel de iohāne criſoſ
tō vel de magno baſilio grecis doctoībꝫ trāſlata ſūt
ea legas cenſeo. mō q̄ traduxit ī latinū ↄuterit illa
n̄ aū ꝑuerterit: Siue ſecularibꝫ delectet̄. tulliū accipiet.
quē viꝝ d̄s imortal̄ q̄ta facūdia q̄ta copia q̄ pfcm̄
in lr̄is. q̄m ī oī laud̄ genē ſingularē ꝑſtiterit admirari
nēo ſufficiet. ꝑxi9 huic erit dec9 ac delicias lr̄aꝝ nr̄aꝝ.
hui9 ſaluſti9 deīn et alij poete ac ſcptoēs ſuo ordīe
ſequēt̄. hijs ſe maxīe imbuet atqꝫ alꝫ. curabitqꝫ di
ligenter vt q̄tiens ei loquendū ſit aliq̄d l' ſcribendū

nullū ponat verbū qđ in aliquo iſtoꝝ nō an̄ reperit nō
Quinetiā ɔcenta interdū voce legere iuuabit. ſūt
em̄ n̄ in uſu mō. veꝝ etiā ſoluta ī orōne numeri q̄dā
ꝛ veluti cōcentus auriū ſenſu dimēſi ꝛ ɔgniti. flexi
oneſꝫ et ḡdus aliq̄. vt mō ſe demittat vox. mō ſe at
tollat. colaq; et cōmata et periodi mira cōcinnitate
inter ſe cōnexa. q̄ in optimo quoq; ſcp̄toē apparēt
Ea igit̄ cū alte leget maīfeſtius ea dep̄hendet. reple
bitq; aures veluti armonia q̄dam. quam ꝛ ſentiet
poſtea ſcribens et imitabitur: Illud preterea ex hac
lcōe cōſeq̄t̄. vt v̄ba ſuo tpe ꝓferat. neue ꝓꝑēt cū im
morādū ſit: Volo īſuper ne ſit ſcribendi ignara. nec
tn̄ nūc de digitoꝝ motu q̄ꝗ ꝛ ipm̄ laudo ſi cui adſit
loquor. ſꝫ de lr̄is ꝛ ſillab̄ debite cōbinābis: Teneat
igit̄ q̄dq̄d ſcribendū ſit. q̄ ſit natura lr̄aꝝ. ꝛ quaꝝ in
alteras tranſitio. q̄ coire inter ſe lr̄e poſſint. et q̄ in
ꝓpinquū venīe neq̄ꝗ patiant̄: Hec em̄ res quamq̄
puſilla. magnū tn̄ affert iudicium diſcipline nr̄e. ꝛ
manifeſtā detegit ruditatem: Illud q̄ʒ decantatū et
cognitū hr̄e oportet q̄ꝗta ſit vnaq̄q; ſillabaꝝ hoc eſt
longa an breuis an alterutra. eſt em̄ nc̄a cognitio
tū quia multa incidūt q̄ aliter ītelligi n̄ pn̄t vt illđ
virgilianū. oībʒ in morte tonſa coma p̄ſſa corona.
et milia huiuſmodi. tū quia felicitas ſūma eſt hoī
lr̄as ſibi arrogāti ſillabas quidē tenē. preſertim cū
nō cōtempnenda pars lr̄aꝝ conſtet verſibꝰ ā pedibʒ
pedes aū lōgitudine breuitateq; ſillabaꝝ. quas q̄ n̄

quid ipē de ſe in eo genere pollicei ā quē guſtū in po
etis hr̄e poſſit nō equidē itelligo: In ipſa ꝙq; orōe
nō eadem iſta cognitio ſcribendi dictandiq; nc̄ia vide
tur: Neq; em̄ ſi multitudo nō ſentit ꝓpterea ſoluta
in orōne pedes n̄ inſūt ſ; qđ delcāt aures qđ ſonos
demulcet inde ē: Refert em̄ multū vt ariſtoteli pla
cet a quo pede incipiendū ſit et in quē finiendū In
mediȷs etiā q̈ recipiendi ſūt pedes et qui reiciendi
Itaq; ꝓbat ille quidē peanam maxime: is aū eſt
duplex. aut em̄ ex longa quam tres breues ſubſe
quunt̄ aut ex tribus breuibus conſtat: Hunc vlti
mū ille clauſul̄ putat principȷs vero p̄mū cōueniē
In mediȷs quoq; hūc ipm̄ pedē q̄moptime cadere:
Dactulum vero in mediȷs reȷcit. alteꝝ vt elatum
nimis. alteꝝ vt depreſſū: Cicero autem in clauſulis
dicozeum ꝓbat maxime qui eſt ex duob; trocheis
Et creticū q̄ eſt ex lōga et breui ⁊ lōga et peana illo
de q̄ ſup̄ dixi: i mediȷs aūt ſi dimiſſo huiuſq; ſmoē
ptem̄ iābū maxie cōueire putat. ſi āplioē dactulū
l̄ peana l̄ dochimū q̄ ē ex quiq; ſillab. bui ⁊ duab⁹
lōgis. breui et lōga. quē cūctis etiā inptib; apte ca
dere exiſtimat Nec dubiū ē alios i ꝯtētioib; pedes.
alios dū narra⁹. alios dū ꝯqrim̄ eē freq̄ntādos: ita
ei ⁊ ꝯcitatio aī ſpōdeū ṙpudiat Nichil ei n̄ ꝓpeꝝ ac
rapidū amat: Contra vero dum aut narramus ali
quid aut docemus moram et ſtabilitatem ſermo
depoſcit: itaq; pedes nō amat q̄ ꝓcliuiter currunt:

Omnis igit᷑ orō ſuis pedibus cōmouēda erit. quos
ſi ignoret ſcribens. velut intenebris ambulꝫ nēce eſt
nullo certe ductu ſꝫ fortuito ḡdiens: Erit fortaſſe ꝙ
plures quibꝫ mea iſta cura nimis anxia videat᷑. ſꝫ
meminerit me de ingenio loq̄ magno. et ſūma oīa
de ſe polliceri: Quare mediocres incedant vel rep
tent potius vt poſſūt. ad ſūmū certe nemo perueiet
q̄ nō fuerit hoꝝ oīm et vſu ētus et diſciplina imbu
tus Deniq̄ꝫ hec mea de lrīs ſīma eſt. vt nichil igno
ret quod in vſum venire ſoleat. et preterea nitorꝫ.
elegantiam. deliciaſꝫ oēs in orōe ſectet᷑. ſitqꝫ illi ad
oīne ſcribendi genus modus quidā et ornatus. ac
vt ita dixerī habūdātiſſima domi ſupellex. quā ꝓ
mat cū opus eſt ⁊ in lucem educat: Et qm̄ erudici
onem legitimā expertita lrāꝝ ⁊ ſcia reꝝ ↄſtare dixi
mus. et quid de lrīs nobꝫ placeret oſ̄dimus. adda
nūc ſane illa ps q̄ ad ſciaꝫ ptīnꝫ. volo illꝺ huic inge
nio ꝙ ſūma m̄ omia de ſe promittat ardētiſſimam
cupiditatem in eſſe dicēdi. ita vt nullū genus diſci
pline aſpernetur. nullum a ſe alienum exiſtimꝫ. ra
piatur incenſum mirabili auiditate ad intelligenci
am et cognicionem reꝝ: Huic ergo et ardenti per ſe
et inciato partim ſtimulum adhibebo. et meo inſup
clamore ad hortabor. ptim frenos inuitiam. ac ve
luti receptui canam: Sūt eī diſciplinaꝝ q̄dam in
quibus vt rudem oīo n̄ ſatis decoꝝ. ſic eciā ad cacu
mina illati euadere neq̄ꝙ glorioſū. vt geometria ⁊

arıſmetrica ī q̄bꝫ ſi multū tp̄us cōſumē ꝑgāt ⁊ ſub
tilitates oēs obſcuritateſqꝫ rimai. detraham manū
atqꝫ diuellam: Quod idē in aſtrologia: Idem for
taſſe in arte theorica: inuitior de hac poſtrema dixi
qm̄ ſi quiſq̄ꝫ viuētiū illi affcūs fuit me vnū ex hoꝝ
numero eſſe ꝯfiteor: Sꝫ multaꝝ reꝝ habenda m̄ rō
eſt. et ī p̄mis cui ſcribam videndū. quid em̄ ſtatuā
ſubtilitates et epicherematū cure. ⁊ illa q̄ appellāt
crimoneua ⁊ nulle in ea arte difficultates. mulierē
cōterant q̄ forum nūq̄ꝫ ſit aſpectura; iam vero actio
illa artificōſa quā greci   nū̄ ꝓnūciatioꝫ
dixere. cui damaſcenes p̄mas et ſecūdas et tercias
tribuit vt actori nēria: ita mulieri nequaq̄ꝫ laboran
da. q̄ ſi brachium iactabit loquens aut ſi clamorē
vehementi⁹ attollet veſana cohercendaqꝫ videatur.
Iſta quidē viroꝝ ſūt. vt bella. vt pūgne. ſic ecīā fori
ꝯtēcōnes atqꝫ certamia: Nō ig² ꝓ teſtibꝫ neqꝫ con̄
teſtes dicere addiſcet mlr̄. neqꝫ ꝓ tormētis neꝫ cōn̄
tormta. neꝫ pro tūoribꝫ neꝫ con̄ tūores. nec ſecoibꝫ
locis exēcebit. neqꝫ interrogacoēs bicipites. neqꝫ re
ſpōſioēs vexātoias meditabi². totā deiqꝫ fori aſpi
tatē viris relinquet. qn̄ ig² calcaria adhibeo. qn̄ cur
rentē incitabo cū illis ſeſe dedet q̄ aut ad r̄ligionem
diuinā aut ad bene viuēdū pertinent: Tūc ſe diffū
dat. tūc aīm applicet tūc die noctuqꝫ īſiſtat obſecro
deq̄bꝫ ecīā ſingulatī dicē haut q̄q̄ꝫ pigebit Prīm r̄
ſacrū lr̄aꝝ ꝯnitioēꝫ ſibi acq̄rē ſtudeat ſana mulier

Quid em̄ prius illi ſuadeam multa de hijs acq̄rat
multa diſceptet. multa ſciſſitet. ꝫ veteres illoꝝ amꝫ
ſcriptoēs. nouos vero ſi ſūt boni viri. honoret illos
q̄ dē ac vereret̄. ceteꝝ coꝝ n̄ nimis ſcripta attingat
Quid eſt em̄ qd̄ lrāta mulier ab auguſtino diſcere
nō poſſit. ab iſtis aū quid poſſit. preſ̄tim cū ille af
ferat orōnē eruditam ⁊ auribus dignam: Iſti mich
il afferant aut legi mereātur: Nec ſacris lr̄is cōten
tā eſſe volo. ꝫ ad ſecularia deducā ſtudia. videat qd̄
de hijs ad bene viuendū excellentiſſima phoꝝ inge
nia tradidere. que de cōtinētia. de tempantia. de mo
deſtia. de iuſticia. de fortitudie. de libealitate. nec ig
noret q̄ ſit de btā illoꝝ vita ſnīa: Nūq̄d ipa ſatis
ſit ad bn̄ viuendū. an tormēta et carcer ⁊ exiliū et
pauptas illā ipediāt. Et ſi hec felici accidant nūq̄d
miſerū faciant. an auferant ſolū felicitatem. miſeri
am vero haut q̄q̄ inducant. preterea an in voluptate felicitas cōſiſtit humana vt epicuro placuit. an
in honeſto vt zenoni. an in vſu v̄tutis vt ariſtoteli
Hec m̄ crede preclariſſima ſūt et digniſſima cogni
tione nr̄a. nec ad vitam ſolam dirigendam vtilita
tē afferūt: veꝝ etiam in omni ſmone admirabilem
quandam tū ſcribendi tū dicendi ſuppeditāt copiā
Hec igitur duo quoꝝ alteꝝ ad religionem alteꝝ ad
bn̄ viuendū ſpectat. tamq̄ꝫ illi precipua ꝓpoſita erūt
Cetera vero ad iſta referentur. q̄ pn̄t hec ipſa vel ad
iuuare. vel quaſi ornatū quēdā illis afferre: Proin

nus em̄ excellentia hominis illa admirabilis q̄ vē inclitū fama nomē extollit. ſi n̄ ex multaꝝ variaꝝq₃ ſit cognitione reꝝ: Itaq₃ multa legendo et diſcendo multa carpere accumulareq₃ oportet. cūctaq₃ omiſa tiam ſcrutari atq₃ rimari. vn̄ nobis ad ſtudia nr̄a ꝓuentura ſit aliqua vtilitas: Sz ſit apud eam lcō diligēs et circūſpecta tpis impēſio. vt potiora ſem per cōmodioraq₃ ꝑponant: Placet ergo ad ſtudia illa de quibus ſup̄ dixi in p̄mis hyſtorie cognitioꝫ adiungē. eamq₃ ſtudioſ hominibꝫ nullo mō negli gendam: Eſt em̄ decoꝝ cū ꝓprie gentis originē ⁊ ꝓ greſſus. tū liberorum. populoꝝ regūq₃ maximoꝝ ⁊ bello ⁊ pace res geſtas cognoſcē. dirigit em̄ pruden tiam ⁊ cōſiliū preteritoꝝ noticia. exitusq₃ ſimilium ceptorum nos pro re nata aut hortantur aut deter rent: Preterea exemploꝝ copia quibus plerumq₃ illuſtrare noſtra dicta ōportet. nō aliunde q̄ꝫ ab hyſ toria commodius ſumet: Eſt etiam genus ſcriptoꝝ in ea quidem parte egregium ſane atq₃ precellens omni ornatu ⁊ nitore perpolitum. quos etiam ad vſum literatū legere operepretium ſit: Liuium di co ⁊ ſaluſtium tacitumq₃ ⁊ curtium. et in primis ceſarem ipſum et res geſtas ſuis commentarijs ſumma facilitate venuſtateq₃ explicantem Hos igr̄ etiam leget mulier ſumme ſpei ⁊ ſibi acquirere per get. preſertim cū eos perdiſcē ludus ſit Neq₃ em̄ ſub tilitas vlla in illis eruēda eſt aut q̄ſtio euotanda;

Ad quid legendo hyſtorie Nota

In narratiōe em̄ rerꝝ facilimaꝝ omīs ꝯſiſtat vete
ſaturqꝫ hiſtoria.quam ſi arripuerit ingeniū illud
de quo loquor perpetua eiꝰ mēorie coherebit: Ora
toēs qꝫ vt legere nō negligat ſuadebo.quis em̄ å
v̓tutes extollere aut vicia fulminare ardētius ſo
let: Ab hijs et laudare benefacta.⁊ deteſtari facino
ra addiſcemus.ab hijs conſolari.cohortari.impel
lere.que licꝫ omīa a phīs fiant.tn̄ neſcō quō: Ira
et mīa et oīs animi ſuſcitatiō ac depreſſio ī ptāte
ſint oratoris: Iam vero illa verboꝝ ſmaꝝqꝫ orna
menta.q̄ tanq̄ ſtelle quedam ⁊ faces orōꝫ illumi
nant.et admirabilem reddunt inſtrumēta oratoꝝ
ꝯpria ſunt.q̄ mutuabimꝰ ab illis.loquentes ſcri
benteſꝫ et ī vſum nr̄m cū res poſcꝫ vertemꝰ.deniqꝫ
omēm opulentiam verboꝝ.omēꝫ dicendi vim.et
quaſi ornatum omēꝫ orōnis.vt ita dixerim viua
citatem et ſanguinem ab iſtis ſūemus.poetas in
ſuper vt et legat ⁊ intelligat volo.quē em̄ ſūmoꝝ
viroꝝ expertem huiꝰ cognitōis videmꝰ: Ariſtote
les certe homeri.heſiodi.pindari.euripidis.cete
roꝝqꝫ poetaꝝ verſus frequentiſſime poīt.tenetqꝫ
oīs memoriter ⁊ facilime reddit.vt appareꝫ illū
non poetaꝝ fere minus q̄ phoꝝ ſtudioſum fuiſſe.
Apd̓ platonem quoꝫ poetaꝝ vſus eſt frequentiſ
ſimus.occurrūtqꝫ illi vbiqꝫ atqꝫ vltro ſe offerūt
auctoritateqꝫ illoꝝ ſententiam ſuā ſepe cōfirmat:
Dixi de grecis.quid autem nr̄i An Cicero parum

Videatur ſtructus cognicōne poetaꝝ. qui n̄ cōtentus
ennio patinnio. accio. ceteriſ꜕ nr̄is grecoꝝ inſuper po
emata in latinum conuertit. totoſq꜕ ſuos libros
illis referſit. Quid ſeneca dicet̄ ꝓfecto vir atq꜕ ſe
uerus. nōne ipē poemata ſcripſit. et totus interdum
ſcaturit verſibus Mitto auguſtinū. iheronimū. lac
tanciū, boeciū. in quibus q̄nta ꝯgnicō poetaꝝ fuerit
ſcripta eoꝝ diſputataq꜕ oñdūt: Mea quidem ſentē
cia mancus quodammō in lr̄is eſt qui poetas n̄ di
dicit: nēm de vita moribuſq꜕ percōmode multa ſa
pienterq꜕ ab illis dicta. ⁊ nature generacioniſ꜕ prin
cipia et cauſe et quaſi doctrinaꝝ oīm ſemia in illis
reperiūt̄. et ineſt auctoritas magna propter opini
onem ſapientie ac vetuſtatē. ⁊ ſplendor eximiꝰ ꝯpt̄
elegantiam. ⁊ ingenuitas quedam liberis homib꜕
digna. vt cui hec nō adſit pene ſubruſticus videat̄.
Quid homero deeſt q̄minus in omī ſapīa ſapien
tiſſimꝰ exiſtimari poſſit. eius poeſim totā eſſe doc
trinam viuendi quidam oñdunt in belli tp̄a paciſ꜕
diuiſam. et in bello quidē q̄ ꝓuiſio ducis. qui aut
aſtus aut fortitudo militū. quod inſidiaꝝ genꝰ vel
cauendū vel faciendum. que monitio. q̄d ꝯſilium
ab eo eſt pretermiſſum: Eneas quōdā prelij troy
anorum dux grecos magna vi impulſos in caſtra
redegerat. cū itaq꜕ audacius vrgeret ac iam totum
agmen caſtris obiceret. aduolat ad eū hector ac pe
detentī circūſpecteq꜕ agere monet. affirmatq꜕ eum

qui exercitũ ducat ñ tam audacem q̄ꝫ cautũ eſſe de
bere: Quanti o deus immortalis hoc preceptũ ex
iſtimandũ eſt. preſertim ab hectore audaciſſimo tra
ditum: Id quidē etatis nr̄e duces cõſiliũ nõ ſeruã
tes dum audacter magis q̄ꝫ caute ĩ preliũ feruñt in
magnã ſe et ſuos ruinã et cladē ꝓpe miſerabilē inci
unt: Apd eundē poetam iris ad atridem miſſus cũ
dormientem repeꝛiſſit corripuit illũ verbis negatqꝫ
dormiendũ eē viro cui et populoꝝ ſalus cõmiſſa ſit
et tantaꝝ rerũ incũbat prouiſio: Hoc rurſus q̄ꝫ ſa
piens eſt ſiue preceptũ. ſiue cõſiliũ. ſiue monitionē
appellare mauis. quid ſocrates aut plato aut pita
goras maius imperatori cõſuleret aut ſanctius. de
cem milia ſũt huiuſmoĩ eius poete in bello. q̄ refer
rē per libens niſi vererer ꝓlixitatem. in pace aũ ali
a rurſus nec pauciora nec minus egregia: Age vero
ne cũcta ad homerũ grecoſqꝫ referamus Maronis
nr̄i q̄ꝫ multifaciēda ſũt ſcripta cũ tãq̄ꝫ ex oraculo
quodam editus nature reuelat. principio celum ac
terras campoſqꝫ liquentes Lucentēqꝫ globum lune
titaniaqꝫ aſtra: Spiritus intus alit. totoſqꝫ diffuſa
per artus Mens agitat molem ⁊ magno ſe corpoꝛe
miſcet: Inde hoim pecudũqꝫ genus vitęqꝫ volantũ
Et que marmoreo fert monſtra ſub equore pont⁹.
Igneus eſt illis vigor et celeſtis origo: Seminibꝰ
et reliqua. q̄ cũ legim⁹ quē pl̄m ñ contempnim⁹ Aut
quis vnq̄ꝫ de natura animi tam enucleate ſcientqꝫ

locutus eſt Quid cū idē poeta q̄ſi deō plen⁹ vaticina
tur paꝝ an̄ ſaluatoris noſtri aduētū. dicens. Vltima
cumei venit iam carmīs etas. Magnus ab integro
ſeclorū naſcit̄ ordo. iam redit et virgo redeūt ſatur
nia regna. iam noua ꝓgenies celo dimittitur alto
Mentē diuinam in eē poetis ſapiētiſſimi veteꝝ tra
didere. vateſqꝫ inde nūcuparunt. qđ nō tam ex ſe q̄
ex citacione quadā animi afflatuqꝫ diuino loq̄rēt.
Quid q̄ virgilius ad cumanam ſe refert ſibillam
quā aduētū criſti ꝑdixiſſe lactācius ꝓbat: Sibilla
igit̄ aduentū xpi vaticinata eſt. tēpus vero quo is
venturus foret nō ſatis aperuit. ꝟgil⁹ autē multa
poſt ſibillā natus ſclā venire iam tēpus recognoſcit
nouāqꝫ ꝓgeniem celo dimitti veluti admirabund⁹
ſtupenſqꝫ denunciat. Et negant quidā poetas eſſe
legēdos diuinū vt vē dixerī lrāꝝ genus. quod tn̄ hij
ſoli facere conſueuerūt q̄ nulla diſciplina politiorē
imbuti neqꝫ ītelligūt preſtāciam ullā in lrīs neqꝫ
exiſtimāt. michi vero hec ſtudia nrā intuēti i p̄mis
neceſſaria videri ſolet poetaꝝ cognicio. tū ꝓpt vtili
tatem de q̄ ſupradixi variamqꝫ multarum rerū no
ticiam. tū ob ꝓmois excellētiſſimū nitorem. Prop
terea nichil ē ex omnibus ſtudijs quod nobis mi
nus auferat temporis. nam et addiſcuntur in pue
ricia cum alijs fere vacare non poſſumus. et in he
rent memorie ob rotundam concinnitatem. ⁊ pere
grināt̄ vna nobiſcū. et ſine libris vltro ꝯcurſant vt

vel aliđ agens hoc etiam agas: Quãta vero ſit nã
ture ipius ad poeticam cõueniẽtia vel ex hoc pate
re arbitror ꝙ vulgo ineruditi hoĩes ꝗ̃uis lr̃arum
doctrine expertes. tñ ſi ingenio valent eaipſa qua
poſſũt ruditate ſonitus quoſdam ac rigmos effice
re delcãnt. et ſi queant illa eadem ſolutis verbis di
cere cõmodius tamẽ ita demũ aliquid dignum au
ditu ſe perfeciſſe putãt ſi illa numero rigmiſꝫ inclu
ſerint Quinetiam ipã miſſaꝫ ſolempnia ꝙ̃ꝙ̃ omi
ſtudio perpolita ſint. tñ cũ agũt in templis nõnũꝙ̃
anim⁹ nr̃ dormitare oſcitareqꝫ videt̃. at ẽm ſi inter
iſta chorus poetica illa decantet. primo dierũ oĩm
vel Iſte cõfeſſor. vel vt queant laxis reſonare fibris
cui⁹ vꝫ adeo mens humi depreſſa eſt vt nõ eleuetur
hominis et quaſi ſuſcitet̃: Ex quo opinati ſũt ꝗdã
antiquoꝫ aĩm nr̃m armoniam eẽ ⁊ numerꝫ qm̃ ex
ploratũ ſit. cũcta ſcđm numerꝫ ſili ꝯgnatoqꝫ matẽie
gaudere: Nichil aũ eſt oĩm quo animus nr̃ tm̃ de
mulceat̃ ⁊ gaudeat ꝙ̃tum armonia et numero Qꝫ
hec ꝙ̃tũ ſcđm pñs tm̃ intelligi volo nos natura ma
gis ad poeticam duci ꝙ̃ ad aliđ genus lr̃aꝫ ⁊ eẽ in
ea vtilitatem plurimam et delcãcõnem et ingenui
tatem. cuius qui expers ſit minime libeãliter erudi
tus iudice͛ Prolixiorem me in hac parte intelligo
ꝙ̃ ego ipõ ab initio ꝓpoſueram. verũ vbi incepetis
ita multa occurrũt vt difficilius ſit reicere quod vl
tro ſe offert ꝙ̃ reperire quid dicas Feci preterea nõ

miuitus quod pricipem familie nre si hec forſan au
dierit in hac qdem parte refragaturu eſſe ſciebam
uirum ad omia ſuma natum et multis magniſqz
virtutibus pcellente. ʒ ita pertinace in diſputado
vt quod ſemel dixit ſemp defendat. his ergo quia
quado negauit poetas eſſe legendos vʒ ad morte
hunc errore pſeqt ʒ nolo cu eo ſcriptis preſerti co
tede cui etia abſenti reuerentia deo. ʒ ab alio quoda
iſtoꝝ qui poetas inſectat plibenter qrere q nam ſit
cauſa cur legedos no putent cu nichil plane ſit qd
imputare eis qant. dicent tn qa amores et flagicia
in illis repiut. Ego vero affirmare auſim in null
ſcriptorib tanta pudicicie bonaruqz reru exempla
reperiri qta in poetis. Nam et penelope erga vlixem
fideliſſima caſtitate et alceſte in almentu icredibile
pudicicia et vtuʒ admirabile oſtatia i abſentiis ca
lamitatibuʒ maritoꝝ ac mlta hmodi i poetis max
ima legut documta vxorie diſcipline. Qd ſi qnqz amo
res deſcribut vt pheby et daphnidis vulcaniqz et ve
neris qs vʒ adeo hebes e vt n fictas res et alid pro a
lio ſignificantes intelligat. Deniqz iſta q tu damp
nas pauca ſut. optia vero p mlta et digniſſia ogitu
vt de vgilio et homero ſup oñdi. Eſt au pqz iniuſtu
eoꝝ q vere laud ſut obliuiſci. meminiſſe vero q caz aliqz
pbent iſectadi. Nolo miſceri dixit m ſeuer qda po
tiuʒ reliqz bo maloꝝ metu. qz ſepe boꝝ appetitu mala
incurrita. itaqz nec ipe lega poetas nec aliis uti legant
permittam

At plato et ariſtoteles legebant. quib; ſi te aut g
uitate morum aut intelligentia rerum an̄pois nul
lo mō feram. An tu te aliq̄t diſcernere putas quod
illi non viderint. Criſtianus inquit ſū illi forſan ſu
o more vixerunt. quaſi vero honeſtas grauitaſq;
morum non tunc eadem fuerit q̄ nūc ē. aut q̄ſi vel
hec ipā vel etiam deteriora in ſacris nō reperiantur
libris: At nōne ibi ſamſonis amores pene veſani ꝛ
robuſtiſſimū viri caput gremio mulie rcule impoſi
tū et fortitudinis detonſus crinis: An nō hec poetri
ca. an non flagicōſa taceo filiaꝝ loth ſcelus nephā
dum. et ſodomitarū obſecrandā obſcenitatē. ego ille
qui poetas laudo cōmemorare neq̄q̄ ſtudeo. at eīn
dauid amorē in berſabee et ſcelus in vriam ſalomo
niſ3 fratricidium et tam numeroſū cōcubinarū gregē
quorſū ſpectarē dicem⁹: An q̄a hec mala ſint et fla
gicōſa et obſcena. ꝓpterea negabim⁹ ſacros libros
eē legendos: Nequaq̄ Nec poete igiť r̄ſpuendi ſūt
quia in illis interdū aliqua ad delcāconem hoim
ſcripta r̄periant: Equidē ſi qn̄ didonis eneeq; amo
res apd virgilium lego ingenium poete admirari
ſoleo. rē aū ipām quia fictā eſſe ſcio nequaq̄ atten
dere. quod idem m̄ accidit in aliis fictōibus poeta
rū. animū certe nō mouent. quia fabuloſas ꝛ alid
ꝓ alio ſignificātes intelligo: At eīn cū illa ī ſacris
lego quia vera fuiſſe ſcio ſepe inflector Dz pertinax
ne ipē ſim placz aliquid de iure meo remittē preběi

nō h°

tium ad mulierē ſcribā. fateoꝛ ergo vt ꝑplūs in nobi
litatē plebemqꝫ diuidit ita inter poetas gˢdus quoſ
dam eſſe dignitatis. Si quid igit vel apō mico nō
ſatiſqꝫ argumento pudico ꝑterit aut a ſatirico vi
tium aliquod apertius exꝓbatur vt ne legāt hec
mulier ne ve inſpiciat volo ſunt enim veluti vulgꝰ
poetaꝝ· at enim ꝓceros illos virgiliū dico· et ſene
cam. et ſtaciū ceteroſqꝫ ciuſmodi niſi legerit maxi
mum ſibi ornamētū ſciat de eſſe līaꝝ. nec ſūmā ſpe
ret cui hec pars deſit. omnino enim preſtancia illa
de qua loquoꝛ non niſi ex multarū variarūqꝫ rerū
fit cognicione. Itaqꝫ multa vidiſſe legiſſeqꝫ opoꝛtꝫ
et poetis et phīs ⁊ oratoribꝰ et hiſtoricis ⁊ omnibꝰ
aliis ſcriptoribꝰ opam impartiſſe. ſic enim reſultat
plenū quoddā ac ſufficiens. vt copioſiorariī· vt oꝛ
nati. vt nulla in re vacui rudeſꝫ videant. Adhibenda
eſt inſup līaꝝ pitia nō tenuis neqꝫ cōtēpnenda· hec
enim duo ſe ſe inuicē iuuant mutuoqꝫ deſuiūt. nā
⁊ lrē ſiñ reꝝ ſciā ſteiles ſūt ⁊ inanes. ⁊ ſciā reꝝ ꝙuis
igens ſi ſplēdoꝛē careat līaꝝ abdita q̄dē obſcuāqꝫ vi
Quid em̄ ꝓdeſt m̄lta et pulchra ſcire. ſcireqꝫ loq̄ de
hiis cū digtate neꝫ mādare lris n̄ ridicule poſſe. Atꝫ
ita oiugata qꝛāmō ſūt pitia lrāꝝ et ſcia reꝝ. hec du
o ſimł oiūcta vetēs illos quoꝝ memoriā veneramꝛ
ad celebtatē nōis gliamqꝫ ꝑuexet. Platonē demo
critū ariſtotelē theophraſtū varronē ciceronē ſene
cā auguſtim iheroīmū lactāciū In q̄bꝫ oībꝫ diſcerni

viſꝫ potest maiorne ſcientia rerum an peritia fuerit litterarum: Ut autem ad extremū ↄcludā ingeniū qđ ſūma oīa de ſe repromittat hijs duobꝫ ſtructū eſſe oporte͛ affirmo: Potiūqꝫ cōparandorū gratia vndiqꝫ legenda multa ⁊ coacernāda eſſe. habendo tamē racōnem tēporis vt potioribus ſemp vtiliori buſqꝫ incumbat. nec aut nimiū obſcuris aut parū pro futuris occupet͛. religionis et bene viuendi ſtu dia michi p̄cipua videri. cetera vero oīa tamqꝫ ad minicula quedam ad iſta referri q̄ poſſint vel adiu uare vel illuſtrare. eaqꝫ de cauſa poetis et ſcriptori bus et oratoribus alijs inherēdum: In lr̄is autem ꝓuidēdum vt et p̄ceptio adſit ingenua et peruigil ſollertia. nec vnqꝫ niſi optima ꝓbatiſſimaqꝫ lega m⁹: Habes meū de lr̄is ſtudijſqꝫ iudicium. de q̄bus ſi forſan alit͛ exiſtimes facile͛ cedam. nō eī quaſi p̄cipiēs ad te ſcripſi. ſed quaſi vnus de turba erga tuā excellentiam affectus cōferre volui tecū opinio nē meā. et currētē vt aiunt ad gloiā cohortaī: Vale

Explicit Leonhardus aretini. de ſtudijs et lr̄is:

Vide Denis Suppl. incogn. Maittaire.

Publij virgilij maronis moretū Incipit feliciter

Iam nox hybnas bis quinqz pegēat horas
Excubitorqz diē cantu p̄dixerat ales
Simulus exigui cultor cū rusticus agri
Tristia venture metuens ieiunia lucis
Membra leuat sensī vili demisso ḡbato
Sollicitaqz manu tenebras explorat inertes
Vestigatqz focū lesus quem deniqz sensit
Paruulus exusto remanebat stipite fumus
Et cinis obducte celabat lumina prune
Admouet hijs ꝓnam submissa fronte lucernā
Et ꝓducit acus stupasqz humore carentis
Excitat e tenebris languētem e flatibus ignem
Tandem cōcepto tenebre fulgore recedunt
Oppositaqz manu lumen defendit ab arma
Et reserat clausa q̄ ꝓuidet hostia clauis
Fusus erat t̄ra frumenti pauper aceruus
Huic sibi depromit q̄ntum mēsura petebat
Que bis et octenas exiet pondere libras
Inde abijt assistitqz mole ꝑuaqz tabella
Quam fixam paries illos suabat in vsus
Fida lumina locat. geminos tunc veste lacertos
Liberat cinctus villose tegmine capre
Peruertit cauda silicē gremiūqz molaꝝ
Admonet inde manꝰ operi partitus vtramqz
Leua ministerio dextera est intenta labori

Hec rōtat aſſiduū giris et cōcitat orbem
Tonſa ceres ſilicum rapido decurrit ab ictu
Interdum feſſe ſuccurrit leua ſorori
Alternatq; vices modo carmina ruſtica cātat
Agreſtiq; ſuum ſolatur voce laborem
Alte clamat ſibalem. erat vnica cuſtos
Afra genus tota patriam teſtāte figuram
Torta comam. labroq; tumens. et fuſca colore
Pectora lata. iacent mamme compreſſior aluo
Cruribus exilis. ſpecioſe prodiga plante
Continuis rimis calcania ſciſſa rigebant
Hanc vocat. atq; arſura vocis componere ligna
Imperat et flamma gelidos adolere liquores
Poſtq̄ impleuit opus iuſta verſatile finem
Tranſfert inde manus fuſas per membra farinas
Et quatit ac remanens ſummo purgamina dorſo
Subdit ſincere foraminibusq; liquatur
Emundata ceres leui cū protinus illam
Componit tabula tepidas ſuper aggerat vndas
Contrahit admixtos tū fontes atq; farinas
Trāſuerſat durata manu liquidoq; coacto
Interdum grumos ſpargit ſale iamq; ſubactum
Format opus palmiſq; ſinum dilatat in orbem
Et notat impreſſis equo diſcrimine quadris
Infert inde foco ſibale mundauerat aptum
Ante locum teſtiſq; tegens ſuperegerat ignes
Dumq; ſuas peragit vulcanus veſtaq; partes

Simulus interea varia non cessat in hora
Verum aliam sibi q̄rit opem neu sola palato
Sit nō ḡta ceres quas iungat ꝯparat estas
Nam illi suspensa foris carnaria iurta
Durati sale terga suis truncīqꝫ rigebant
Traiectus medium sparto sed caseus orbem
Et vetus astricti fastis pēdebant acreti
Ergo aliam sibi querit opem tūc ꝓuidꝰ heros
Ortus erat iūctꝰ casule quē vimina pauca
Et calamo rediuiua leui muniebat harundo
Exiguꝰ spaciis variisqꝫ fertilis herbis
Non illi deerat quod paupis exigit vsus
Interdū locuplex a paupere plura petebat
Nec sumptꝰ erat illud opus sed regula cure
Si quādo vacuū casule pluuie ve tenebant
Feste velux si forte labor cessabat aratri
Orti opus illud erat varias disponē plātas
Norat et occulte submittē semina terre
Vicinosqꝫ apte cura admittere riuos
Hic siler et rapiti nomen debencia porta
Hic eciam nociuū capiti gelidūqꝫ papauer
Hic lethes hic late frōdētes brachia bethe
Fecūdusqꝫ rumex malue violeqꝫ virebant
Plurima crescit ibi surgitqꝫ in acumina radix
Grataqꝫ nobilium requies latuca virorum
Et ḡuis in latum dimissa cucurbita ventrem
Verum hic non domini quis enim ꝯtractior illo

Sed populi prouentus erat notiſq; diebus
Venales olerum ſaſce portabat in vrbem
Inde domum ceruice leuis ḡuis ere redibat
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli
Cepa rubens ſectiq; famē domant atria porri
Queq; trahunt acri vultus naſturcia morſu
Intibaq; et venerem reuocans eruca moratem
Tūc quoq; tale aliquid meditans intuerat ortū
Ac primum digitis leuiter tellure refoſſa
Quatuor educit cum ſpicis allia fibris
Inde comas apij graciles rutaq; rigentem
Vellit et exiguo coriandra trementia filo
Hec vbi collegit letum conſedit ad ignem
Et clara famulam poſcit mortaria voce
Singula tū capitum nodoſo cortice nudat
Et ſūmis ſpoliat coriis contataq; paſſim
Spargit humi atq; abicit ꝑuatum ḡmie bulbū
Tangit cū aqua lapides canū dimittit in orbem
Hic ſalis inſpargit micas. ſale durus aduſto
Caſeus inſerit· dictas ſupingerit herbas
Et leua veſtem ſetoſa ſubiguina fulcit
Dextera piſtillo primū fragrancia molit
Allea tum pariē mixto terit omnia ſucco
Ac manus in giro paulatim ſingula vires
Deprehendunt ꝓprias color eſt e pluribus vnus
Nec totus viridis quia lactea fruſtra repugnant
Nec de lacte nitens quia tot variat ab herbis

Sepe viri nares acer iaculatur appertas
Spiritus. et ſummo dãpnat ſuo prãdia vultu
Sepe manu ſũma lacrimãcia lumina tergit
In meritoqȝ furens dicit conuicia fumo
Procedebat opus. nõ iam ſalebroſus vt ante
Sed gꝛauioꝛ lentos ibat piſtillus in oꝛbes
Ergo palladij guttas infundit oliue
Exiguiqȝ ſuper vires infundit aceti
Atqȝ iterũ cõmiſcet opus mixtũqȝ retractat
Tum demũ digitis moꝛtario tota duobus
Circuit inqȝ globũ diſtãcia cõtrahit vnum
Conſtet ineffecti ſpecies nomenqȝ moreti
Extrahit interea ſibalem quoqȝ ſedula panem
Quem lentis recipit manibus pulſoqȝ timoꝛe
Hinc famis inqȝ diem ſecurus ſimulus illam
Ambit crura ocreis paribus tectuſqȝ galero
Subiuga parẽtes cogit lorata iuuentos
Atqȝ agit inſegetes. et terre condit arattrum

Explicit moretum virgilij

colorchecker DIGITAL SG
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A B C D E F G H I J K L M N
calibrite
X-rite ColorCheckerSG S/N:151021-1259 Data 15.10.21 Item No.:MX-7181
0 1 2 3 4 5 6 mm